

Brüssel, 7.7.2023
COM(2023) 446 final

Soovitus:

NÕUKOGU OTSUS,

**millega kiidetakse heaks Euroopa Aatomienergiaühenduse taganemine energiaharta
lepingust**

SELETUSKIRI

1. KAVANDATAV REGULEERIMISESE

Käesolev soovitus puudutab otsust, mis käsitleb Euratomi taganemist energiaharta lepingust kooskõlas nimetatud lepingu artikliga 47. Soovitus esitatakse samal ajal kui komisjoni ettepanek, mis käsitleb liidu taganemist energiaharta lepingust kooskõlas nimetatud lepingu artikliga 47.

2. ETTEPANEKU TAUST

• **Energiaharta leping**

Energiaharta leping on energiasektori suhtes kohaldatav mitmepoolne kaubandus- ja investeerimisleping, mis allkirjastati 1994. aastal ja jõustus 1998. aastal. Energiaharta leping sisaldab sätteid investeringute kaitse, energiamaterjalide ja -toodetega kauplemise ja nende transiidi ning vaidluste lahendamise mehhanismide kohta. Energiaharta lepinguga luuakse ka raamistik energiaalaseks rahvusvaheliseks koostööks 54 lepinguosalise vahel. Euratom on energiaharta lepingu osaline koos Euroopa Liidu,¹ ELi 26 liikmesriigi (8. mai 2023. aasta seisuga)² ning Jaapani, Šveitsi, Türgi ja enamiku Lääne-Balkani ja endise NSVLi riikidega, välja arvatud Venemaa³ ja Valgevene⁴.

• **Energiaharta lepingu ajakohastamine: protsessi tulemused ja hetkeseis**

Kuna energiaharta lepingut ei ole alates 1990. aastatest oluliselt uuendatud, jäi see üha enam ajast maha. Sellest on saanud ka üks enim kohtuvaidlusi tekitanud investeerimislepinguid maailmas, kusjuures peamiselt on esitatud nõudeid ELi liikmesriikide vastu ja enamasti on kaebaja teises ELi liikmesriigis asuv investor. Seepärast algatati 2018. aasta novembris ajakohastamisprotsess. Energiaharta konverents kiitis kõigepealt heaks aruteluteemade loetelu, mis puudutas eeskätt investeringute kaitsega seotud sätteid. Seejärel tegi EL ettepaneku fossiilkütustesse tehtavate investeringute puhul selline kaitse kaotada, et viia energiaharta leping kooskõlla Pariisi kokkuleppega.

Pärast 2019. aasta juulist kuni 2022. aasta juunini toimunud 15 mitmepoolsete läbirääkimiste vooru jõuti 24. juunil 2022 Brüsselis toimunud erakorralisel energiaharta konverentsil põhimõttelisele kokkuleppele läbirääkimised lõpetada.

Komisjon leiab, et läbirääkimiste tulemus on nõukogult saadud volitustega kooskõlas.

Energiaharta lepingu muudetud tekst ja selle lisad vaadati õiguslikult läbi ning 19. augustil 2022 esitati otsuste lõplikud eelnõud, mis sisaldasid muudetud tekste ja nende jõustumise korda (edaspidi koos „ajakohastamispakett“), kõigile lepinguosalistele, sealhulgas ELile, Euratomile ja kõigile ELi liikmesriikidele, kes on energiaharta lepingu osalised.

¹ Nõukogu ja komisjoni 23. septembri 1997. aasta otsus 98/181/EÜ, ESTÜ, Euratom, mis käsitleb energiaharta lepingu ning energiakasutuse tõhustamist ja sellega seotud keskkonnaküsimusi käsitleva energiaharta protokollil sõlmimist Euroopa ühenduste poolt (EÜT L 69, 9.3.1998, lk 1–116).

² Kõik peale Itaalia, kes 2015. aastal ühepoolset lepingust taganes. Prantsusmaa, Saksamaa ja Poola algatasid 2022. aasta detsembris samuti taganemismenetluse, mille tulemusel nad väljuvad energiaharta lepingust 2023. aasta detsembriks.

³ 24. juunil 2022 toimunud erakorralisel energiaharta konverentsil tühistati Venemaa Föderatsiooni vaatlejastaatus.

⁴ 24. juunil 2022 toimunud erakorralisel energiaharta konverentsil tühistati Valgevene vaatlejastaatus ja energiaharta lepingu ajutine kohaldamine Valgevene poolt.

Ajakohastamispakett kavatseti esitada vastuvõtmiseks 22. novembril 2022 toimival energiaharta konverentsi 33. istungil. Selleks esitas komisjon Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 218 lõike 9 ja Euroopa Aatomienergiaühenduse asutamislepingu artikli 101 alusel kahe otsuse ettepanekud, et määrata kindlaks ELi ja Euratomi nimel energiaharta konverentsi 33. istungil võetav seisukoht. Samal ajal võttis komisjon vastu teatise, milles rõhutatakse vajadust kõrvaldada vastuolulise sattumise oht aluslepingute ja energiaharta lepingu vahel, nagu seda on tõlgendanud mõned vahekohtud, kes on otsustanud, et energiaharta lepingut kohaldatakse liidusiseste vaidluste suhtes. Kui kolmanda riigi kohus sellise otsuse kinnitab, võib see areneda *de facto* õiguslikuks vastuoluks, sest liidu õigust rikkuvad vahekohtu otsused muutuksid kolmandate riikide õiguskorra osaks. Nõukogule esitatud ettepanekutes soovitati, et EL ja Euratom toetaksid energiaharta konverentsi 33. istungil ajakohastamispaketi vastuvõtmist. Nõukogu ei võtnud neid ettepanekuid siiski vastu, sest nelja liikmesriigi (Saksamaa, Prantsusmaa, Hispaania ja Madalmaad) blokeeriv vähemus hoidus COREPERi 18. novembri 2022. aasta koosolekul hääletamisest. Selle tulemusena jäeti ajakohastamispakett energiaharta konverentsi 33. istungi päevakorrast välja ja energiaharta ajakohastatud leping jäi vastu võtmata. Seetõttu kohaldatakse ELi, Euratomi ja kõigi liikmesriikide suhtes, kes on energiaharta lepingu osalised, nende suhetes teiste lepinguosalistega jätkuvalt kehtivat ajakohastamata lepingut. Lisaks sellele jätkuvad takistamatult menetlused, mille eesmärk on saada ja pöörata täitmisele otsused, mille energiaharta lepingu artikli 26 alusel väidetavalt moodustatud kohtud on liidusisestes vaidlustes teinud.

- **Praegune olukord ja soovitatavad edasised sammud**

ELi ja Euratomiga seotud otsuste puudumisel ei saa EL ja Euratom energiaharta konverentsi istungil ajakohastamispaketi vastuvõtmise üle hääletamises osaleda. Üldjuhul on ELi ja Euratomi häälte arv energiaharta konverentsil hääletamisel võrdne nende liikmesriikide arvuga, kes on energiaharta lepingu osalised. Kui EL ja Euratom sellisel hääletamisel ei osale, ei ole konverentsi hääletuskvoorum täidetud ja ajakohastamispaketti ei saa vastu võtta.

Nõukogus puudub kvalifitseeritud häälteenamus, et teha ELi või Euratomi puhul otsus, mis võimaldaks ELil ja Euratomil osaleda energiaharta konverentsi istungi hääletusel ja toetada ajakohastamispaketi vastuvõtmist.

Energiaharta konverentsil ajakohastamispaketi vastuvõtmise küsimusest hoolimata oleks peale selle vaja ajakohastatud lepingu jõustumiseks või ajutiseks kohaldamiseks Euroopa Parlamendi nõusolekut, kuid parlament on selgelt märkinud, et ta ei toeta lepingu reformimist, ning kutsub ELi ja liikmesriike üles korraldama kooskõlastatud taganemise energiaharta lepingust⁵.

Sellest tulenevalt puudub õiguslik ja/või institutsiooniline võimalus energiaharta ajakohastatud lepingu vastuvõtmiseks ja kohaldamiseks, mis on tingimus, mille täitmisel jääksid EL ja Euratom lepinguosalisteks.

Kehtiva ajakohastamata energiaharta lepingu osaliseks jäämine ei ole ELi ja Euratomi ega selle liikmesriikide jaoks vastuvõetav. Kehtiv ajakohastamata leping ei ole ELi investeerimispoliitika ja -õigusnormidega ega ELi energia- ja kliimaeesmärkidega kooskõlas.

Lepingu sätted investeringute kaitse kohta, sealhulgas investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise mehhanismid, ei ole kooskõlas ELi lähenemisviisiga investeringute kaitsele. Eelkõige on energiaharta ajakohastamata leping vastuolus liidu õiguskorra autonoomia põhimõttega, kuna see ei sisalda mõningaid kaitsemeetmeid, mille Euroopa Kohus on CETA

⁵ Euroopa Parlamendi 24. novembri 2022. aasta resolutsioon energiaharta lepingu ajakohastamise kohta.

arvamuses kindlaks määratud, leides, et vahekohtu otsused ei saa takistada „liidu institutsioonide toimimist kooskõlas liidu konstitutsioonilise raamistikuga“⁶.

Lisaks ei sobi eespool kirjeldatud tingimustel ja piiramata ajaks fossiilkütustele antav kaitse kokku Euroopa rohelises kokkuleppes, kavas „REPowerEU“ ja kliimamääruses sisalduvate ELi eesmärkidega kiirendada üleminekut fossiilkütustelt taastuvenergiale, saavutada suurem energiasõltumatus, tagada ELi energiajulgeolek ning täita kohustus vähendada 2030. aastaks heitkoguseid vähemalt 55 % ja saavutada 2050. aastaks kliimanetraalsus.

Seetõttu on ainus võimalik lahendus ELi ja Euratomi taganemine energiaharta lepingust.

2. ÕIGUSLIK ALUS, SUBSIDIAARSUS JA PROPORTSIONAALSUS

• Ettepaneku laad ja sisu

Komisjoni ettepanek käsitleb nõukogu otsust, millega kiidetakse heaks Euratomi taganemine energiaharta lepingust vastavalt nimetatud lepingu artikli 47 lõikele 1 (koos ELi samaaegse taganemisega).

Sellise otsuse vastuvõtmine nõukogus võimaldaks komisjonil protsessi lõpule viia, võttes vastu otsuse Euratomi taganemise kohta lepingust ja andes komisjoni liikmele õiguse teatada kirjalikult energiaharta lepingu hoiulevõtjale (st Portugali Vabariigile) lepingust taganemisest vastavalt energiaharta lepingu artikli 47 lõikele 1.

Energiaharta lepingu artikli 47 lõike 2 kohaselt jõustub Euratomi taganemine lepingust ühe aasta möödumisel päevast, mil hoiulevõtja on teate kätte saanud, või taganemisteates märgitud hilisemal kuupäeval.

Energiaharta lepingu artikli 47 lõike 3 kohaselt kohaldatakse 20 aasta jooksul alates Euratomi taganemisest energiaharta lepingust jätkuvalt energiaharta lepingu sätteid selliste investeeringute suhtes, mida teiste lepinguosaliste investorid on teinud Euratomi territooriumil või Euratomi investorid on teinud teiste lepinguosaliste territooriumil. Energiaharta lepingu artikli 47 lõige 3 **ei mõjuta** liidusiseseid suhteid, mille suhtes energiaharta lepingut, sealhulgas selle artikli 47 lõiget 3, ei ole kunagi kohaldatud, ei kohaldata ega hakata kohaldama. Nagu aga eespool osutatud teatistes märgitud, on olemas õigusliku vastuolu oht, mis tuleb kõrvaldada. Komisjon on endiselt seisukohal, et liikmesriigid, liit ja Euratom peaksid asjakohase vastusena sõlmima kokkuleppe „lepingu tõlgendamise või selle kohaldamise kohta“ rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni (VCLT) artikli 31 lõike 3 punkti a tähenduses. Seepärast jätkab komisjon läbirääkimisi sellise kokkuleppe teksti üle ja pärast nende lõpuleviimist esitatakse ettepanek sõlmida liidu ja Euratomi nimel kokkulepe. ELi ja selle liikmesriikide tõlgenduse kodifitseerimine omaette lepingusse (mis on võimalik kohustuste kahepoolse olemuse tõttu) on veelgi pakilisem olukorras, kus puudub energiaharta ajakohastatud leping, millega oleks lepingu teksti lisatud kindlust suurendava klausli kaudu kõigi lepinguosaliste kokkulepe, et lepingu artiklit 26 ei kohaldata liidusiseseelt.

• Õiguslik alus

Põhimõtted

Euratomi asutamislepingu artikli 101, eriti selle esimese ja teise lõigu kohaselt võib „[ü]hendus [...] oma volituste ja pädevuse piires sõlmida kokkuleppeid või lepinguid

⁶ Arvamus 1/17, punktid 152–161.

kolmanda riigi, rahvusvahelise organisatsiooni või kolmanda riigi kodanikuga. Selliste kokkulepete või lepingute üle peab komisjon läbirääkimisi kooskõlas nõukogu direktiividega: komisjon sõlmib need nõukogu heakskiidul, kes teeb otsuse kvalifitseeritud häälteenamusega“.

Kohaldamine käesoleval juhul

Euratom ühines energiaharta lepinguga Euratomi asutamislepingu artikli 101 alusel. Euratomi otsusega rahvusvaheline leping lõpetada ja sellest taganeda kasutatakse kõnealuse artikliga antud pädevust. Seepärast tuleb asjaomane otsus võtta vastu samal õiguslikul alusel ja sama korra kohaselt kui otsus see leping Euratomi nimel sõlmida. Selleks et Euratom saaks energiaharta lepingu lõpetada ja sellest taganeda, on seega vaja võtta vastu nõukogu otsus ja komisjoni otsus kokkuleppe sõlmimise kohta, mis põhineb Euratomi asutamislepingu artikli 101 teisel lõigul.

Soovitus:

NÕUKOGU OTSUS,

millega kiidetakse heaks Euroopa Aatomienergiaühenduse taganemine energiaharta lepingust

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Aatomienergiaühenduse asutamislepingut, eriti selle artikli 101 teist lõiku,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut

ning arvestades järgmist:

- (1) Euroopa Aatomienergiaühendus sõlmis energiaharta lepingu nõukogu ja komisjoni otsusega 98/181/EÜ, ESTÜ, Euratom⁷ ja see jõustus 16. aprillil 1998.
- (2) Kuna lepingut ei ole alates 1990. aastatest oluliselt uuendatud, jäi see üha enam ajast maha.
- (3) 2019. aastal pidasid lepinguosalisel läbirääkimisi, mille eesmärk oli lepingut ajakohastada, et viia see kooskõlla Pariisi kokkuleppe⁸ põhimõtetega, kestliku arengu nõuetega ja kliimamuutustevastase võitlusega, samuti investeringute kaitse tänapäevaste standarditega.
- (4) Lepinguosalised viisid 24. juunil 2022 läbirääkimised lõpule. Läbirääkimiste tulemus kavatseti vastu võtta 22. novembril 2022 toimival energiaharta konverentsi 33. istungil.
- (5) Ühendus ei saavutanud enne konverentsi istungit ühist seisukohta lepingu ajakohastamise kohta.
- (6) Ühenduse seisukoha puudumisel ei ole energiaharta konverentsil võimalik ajakohastatud lepingut vastu võtta. Ühenduse suhtes kohaldatakse jätkuvalt kehtivat ajakohastamata lepingut, kuigi see ei ole liidu investeerimispoliitika ja õigusnormidega, sealhulgas eelkõige liidu õiguskorra autonoomia põhimõttega, ega liidu energia- ja kliimaeesmärkidega kooskõlas.
- (7) Kuna muu võimalus puudub, peaks ühendus lepingust taganema. Euroopa Aatomienergiaühenduse asutamislepingu artikli 101 teise lõigu kohaselt teeb komisjon lepingust taganemise otsuse nõukogu heakskiidul. Seepärast on vaja vastu võtta otsus ühenduse lepingust taganemise heakskiitmise kohta,

⁷ Nõukogu ja komisjoni 23. septembri 1997. aasta otsus 98/181/EÜ, ESTÜ, Euratom, mis käsitleb energiaharta lepingu ning energiakasutuse tõhustamist ja sellega seotud keskkonnaküsimusi käsitleva energiaharta protokolliga sõlmimist Euroopa ühenduste poolt (EÜT L 69, 9.3.1998, lk 1).

⁸ ELT L 282, 19.10.2016, lk 4.

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA OTSUSE:

Artikkel 1

Euroopa Aatomienergiaühenduse taganemine energiaharta lepingust kiidetakse heaks.

Brüssel,

*Nõukogu nimel
eesistuja*